

100 % ekologiskt foder till mjölkkor – utfodringsstrategier

Råd i praktiken

100 % ekologiskt foder till mjölkkor – utfodringsstrategier

Från 1 januari 2008 ska ekologiska kor utfodras med enbart ekologiskt odlat foder. Detta kan göras på många sätt. Gårdens förutsättningar och handelns möjligheter att förse lantbrukarna med förnödenheter påverkar utfodringsstrategin. Oavsett vilken lösning som väljs, måste kornas hälsa och välbefinnande garanteras.

Foderbehov

Dagens utfodringsnormer är utformade så att korna både producerar mycket och undviker utfodringsbetingade sjukdomar. En utfodring som inte medför maximal produktion, behöver dock inte medföra en sämre djurhälsa.

Med bara ekologiskt foder kan det vara svårt att tillgodose kornas behov av protein. Vallfodret, liksom ärter och åkerbönor, kan innehålla mycket protein. Detta protein bryts till stor del ned i vommen. En del, men inte allt, av det nedbrutna proteinet byggs in i de mikrober, som bildas i vommen. Mikroberna som lämnar vommen bryts ned i löpmagen. Protein tas sedan upp av kon i tunntarmen. Dagens högproducerande ko har dock ett större behov av protein än den mängd som kan byggas in i vommikroberna. Därför behöver kon också foderprotein, som inte bryts ned i vommen, men kan tas upp av tunntarmen. AAT är ett mått på mängden protein som bildas i vommen plus det ej vomnedbrutna foderprotein, som kan tas upp i tunntarmen.

Flertalet ekologiska gårdar, som ger stora vallfodergivor av bra kvalitet, tillämpar en anpassad utfodringsnorm. Det är främst proteinnormen, behovet av AAT, som är sänkt. Mjölkorna svarar oftast ändå med en relativt hög produktion. En stor giva av bra vallfoder gynnar produktionen av mikrober i vommen. Proteinproduktionen från dessa ökar kons proteinförsörjning. Dagens fodervärderingssystem klarar inte att ge vallfodret sitt rätta proteinvärde. Det nya systemet NorFor kommer troligen bättre att kunna värdera vallfodret. I begreppet "normutfodring" nedan menas både den i Sverige normala utfodringsnormen och den på ekologiska gårdar något lägre AAT-normen.

Utfodringsstrategier

1. Normutfodring – köp in kraft- eller proteinfoder.
2. Normutfodring – odla allt själv eller köp lokalt odlade fodermedel.
3. Odlad det som går – anpassa utfodringen.

För alla strategierna är det mycket viktigt med en bra grovfoderkvalitet. Grovfodret ska, förutom att ge struktur åt foderstaten, ge kon en stor mängd av både energi och protein. Genom att på rätt sätt odla och konservera grovfodret, kan behovet av kompletterande kraftfodermedel minimeras. Mer att läsa om grovfodrets betydelse finns i skrifterna "Konsumtion av vallfoder" och "Protein från vall".

1. Normutfodring – handelsfoder

Foderhandeln räknar med att kunna köpa in tillräckligt med ekologiskt odlade fodermedel, så att en bra foderstat kan göras tillsammans med gårdens egna fodermedel. På gården produceras allt grovfoder, men kanske också spannmål och ärter eller åkerbönor. Grovfodret är framför allt vallfoder, men kan till viss del utgöras av helgrödor av spannmål eller blandningar med ärt eller åkerböna.

När kravet på 100 % ekologiskt foder införs 2008 till alla EU:s ekologiskt hållna idisslare kan foderpriserna bli höga. Periodvis kan det bli detta även senare, beroende på år med sämre odlings- eller skördeförhållanden.

Att köpa in allt eller en del av kraftfodret kan vara fördelaktigt. Gården har kanske för liten areal. Odlingskostnaden för en gröda, som kräver speciella maskiner, kan bli mycket hög. Det krävs lagringsutrymmen och speciell hanteringsutrustning. Det krävs kunskap.

Stora inköp av kraftfoder medför samtidigt att stora mängder växtnäring köps in till gården. Detta kan vara positivt för växtodlingen, eftersom skördenivån kan höjas. Men det kan också medföra ett överskott för gårdens växtnärbalans, med läckage av främst kväve som följd. Om markens fosforvärden ligger högt kan det också medföra fosforläckage.

2. Normutfodring – allt lokalt producerat

Vallfoder, spannmål och ärt/åkerböna räcker inte för att näringsförsörja den högproducerande mjölkkon. Hon behöver också proteinfoder som inte helt bryts ned i vommen. Exempel är rapsfrö, rapskaka och lupin. Redan i dag finns flera gårdar som klarar denna strategi. Här pågår också en utveckling med hjälp av rådgivare och forskare. Dessa grödor kan dock inte med god odlings säkerhet odlas i hela landet. Värmebehandling av ärt/åkerböna skulle också kunna vara ett alternativ. Med rätt värmebehandling minskar proteinets nedbrytning i vommen, men kan fortfarande tas upp i tunnarmen. Mer om proteinfodermedel finns att läsa i ”Hemmaproducerat foder”.

Hur går det med växtnäringsbalansen om allt foder produceras på gården? Bara utsäde och mineralfoder köps in och mjölk och kött lämnar gården. På gårdar med lerjordar fungerar detta bra och är uthålligt. Inköp av mineralfoder kompenserar utförseln av fosfor. Baljväxterna fixerar tillräckligt med kväve. Ett kaliumunderskott på ca 10–15 kg per ha kan lerjordar klara under en lång tid. Det kan dock bli ohållbart på gårdar med lätta jordar eller mulljordar. Här kan det på sikt bli kaliumbrist, vilket påverkar vallskördarna negativt.

3. Anpassa utfodringen till växtodlingen

Vallfoder av bra kvalitet går att odla i hela landet. På de flesta håll går det också att odla spannmål, även om skördehalten kan vara höga. Kan man dessutom odla ärter till mogen skörd går det att näringsförsörja kor med låg mjölkproduktion.

Bara grovfoder

Flera försök i Skandinavien har visat att det går att ge korna bara vallfoder (inget kraftfoder) utan att deras hälsa äventyras. Korna blir dock mycket magra och kalvningsintervallet förskjuts något. Grovfodrets kvalitet och smaklighet blir mycket viktiga. I svenska stu-

dier kunde 10 kor i genomsnitt mjölka över 6 000 kg per år. Produktionen ökade när korna kom ut på bete. I andra studier har avkastningen varit runt 5 000. Ett spätt vallfoder kompletterat med helsäd skulle kunna vara fördelaktigt.

Grovfoder och spannmål/rotfrukter. . .

Spannmål, potatis eller rotfrukter, som ges till vallfoder av hög kvalitet, är positivt för vommikroberna. Korna kan bättre utnyttja vallfoderprotein, som bryts ned i vommen. Proteinförsörjning förbättras och mjölkavkastningen ökar. För stora givor av stärkelserika foder kan dock försämra utnyttjandet av vallfodret och resultera i sänkt avkastning. Därför ska spannmålen ges i flera mindre givor eller blandas med vallfodret.

I Danmark har bra produktion uppnåtts med helsäd, vallfoder och krossat korn. På 10 kg ts bra vallfoder, 6 kg ts helsäd av korn och 5 kg kornkross mjölkade korna 27 kg per dag under mittlaktation.

. . . och ärter eller åkerböner

Ärter och åkerböner innehåller relativt mycket protein, men det mesta bryts ned i vommen. En foderstat med stor mängd tidigt skördat vallfoder kan ha ett överskott på nedbrutet protein i vommen. I den situationen ökar inte ärtproteinets kons proteinförsörjning. Om en del av spannmålen byts ut mot ärter kan det ändå gynna mjölkavkastningen. Energin i ärtan frigörs långsammare, vilket är positivt för bildandet av vommikrober. Om vallfodret innehåller lite protein, kan ärter och åkerböner vara bra för proteinförsörjningen.

Hälsa och mjölk kvalitet

Flera försök har visat att kornas hälsa kan vara god trots att utfodringsnormerna inte täcks. Risken ökar dock alltid risken för störningar på djurhälsa och mjölk kvalitet när det är obalans i utfodringen. Exempelvis har ibland fruktsamheten försämrats och ibland har det varit smakfel på mjölken.

Lästips

Konsumtion av vallfoder. Jordbruksinformation 6-2006, Jordbruksverket

Hemmaproducerat proteinfoder – satsa på kvalitet och kvantitet.

Jordbruksinformation 9-2006, Jordbruksverket

Protein från vall. Jordbruksinformation 10-2006, Jordbruksverket

100 % ekologiskt foder i mjölkproduktionen – Några gårdar har provat.

Länsstyrelsen i Västra Götaland. 2005.

Text: Torbjörn Pettersson, Jordbruksverket

Foto: Per G Norén omslag, Urban Wigert sid 2, 3

Jordbruksverket

551 82 Jönköping

Tfn 036–15 50 00 vx

E-post: jordbruksverket@sjv.se

Webbplats: www.sjv.se